

Overweging 22 oktober 2017

verrader of dissident

In het evangelieverhaal van vandaag wordt Jezus weer voor een dilemma geplaatst. Hij krijgt een juridisch-politiek probleem voorgelegd waarin Hij min of meer voor het blok gezet wordt. Daarbij komt dat recht en politiek bij het Godsvolk ook altijd religieus is. Het probleem wordt gepresenteerd als een keuze tussen twee alternatieven. Maar er is eigenlijk geen keuze, want kiezen voor een van de twee levert altijd een moeilijkheid op. Zegt Jezus in dit geval dat het niet geoorloofd is de keizer te betalen, dan komt Hij in opstand tegen het heersende gezag, dat weliswaar door het Joodse volk niet als wettig wordt gezien, maar dat wel de macht heeft. Zegt Hij dat het wel geoorloofd is, dan pleegt Hij in de ogen van velen verraad aan zijn volk.

In de tijd van de Romeinse overheersing vormde het Joodse volk geen eenheid. Dat was overigens niet nieuw. Die verdeeldheid bestond al veel langer. In de teksten van het Evangelie komen we dat herhaaldelijk tegen. Sadduceeën strijden in geloofszaken met de farizeeën, maar kiezen ook in de politiek tegenover de romeinse regering een andere houding. Een houding die gebaseerd is op samenwerking en behoud van godsdienstvrede. Herodianen zijn pro-romeins. Farizeeën zetten in op een meer autonome koers. Zeloten zijn politiek radicaal en Essenen religieus radicaal. Door beide laatste wordt het gebruik van romeinse munten afgewezen. Voor een deel zijn de Essenen ook wereldverzakkers en trekken zich het liefst terug op eenzame plaatsen om daar een aan de Thora gewijd leven te leiden.

Jezus treedt op in die religieus-politieke context. Voor Zeloten is Hij te slap, voor anderen gaat Hij te ver en voor weer anderen niet ver genoeg. Bij herhaling zegt Jezus dat Hij geen politiek profeet is, dat zijn koninkrijk niet van deze wereld is. Maar ook dat Hij niet gekomen is om de wet af te schaffen, maar juist om die naar de Geest te vervullen. Hij is geen wettische fanaticus zoals sommige Farizeeën, maar wel afkomstig uit de kringen van de Farizeeën met een grote liefde voor de Thora. Hij predikt niet het martelaarschap voor de Thora, maar Hij gaat het ook niet uit de weg wanneer het op zijn pad komt. Alle partijen, en ook de individuele mensen die op zijn weg komen, probeert Hij in de concrete situatie waarin zij leven te bepalen tot waar het als Verbondsgenoot van God op aan komt.

De omstandigheden van het bestaan vragen om een voortdurende doordenking van de betekenis van de Thora in het concrete leven. Daarom ook worden er vragen gesteld en situaties voorgelegd. Mag een man zijn vrouw heenzenden? Als een vrouw meerdere echtgenoten heeft gehad, van wie is dan de echtgenote bij de opstanding der doden? Mag men op sabbat genezen? Behoort het wassen van de handen voor de maaltijd tot de reinheidswetgeving, of is het een culturele gewoonte? Mag je de keizer belastingmunt betalen of niet? Vragen die opkomen uit de praktijk van het leven en waarvoor in de mondelinge traditie antwoorden gevonden worden.

In de onderhavige situatie heeft het antwoord echter politieke consequenties. Niet voor niets wordt de vraag gesteld om Hem te kunnen pakken.

De munt bevat de beeldenaar van de keizer. Als zodanig is de munt het symbool van het machtsbereik en het territorium van de keizer. Het gebruiken van de munt is een impliciete erkenning van diens gezag. En door het gebruik wordt de gebruiker er telkens aan herinnerd onder

wiens gezag hij staat. Geen wonder dat heel veel Joden bezwaar hadden tegen het gebruik van deze munt. Bovendien is het betalen van hoofdelijke belasting waar het hier om gaat een belediging voor een rechtgeaarde Jood. Belasting werd in Israel geheven van vreemdelingen. Volksgenoten die bewoners van het land Israel zijn worden niet aangeslagen, zij zijn kinderen en als zodanig vrijgesteld; niet van tienden en tempelbelastingen uiteraard, want dat zijn religieuze plichten. Het betalen van hoofdelijke belasting zou erop neerkomen dat je jezelf als vreemdeling erkent in je eigen land. Terwijl juist degene die de belasting heft de vreemdeling is. Daarbij komt nog dat het betalen van een hoofdelijke belasting de erkenning van de keizer als heer inhoudt. En Israel heeft maar één Heer en dat is God.

Het is dus een heel complexe vraag die hier gesteld wordt aan Jezus. Er wordt ook niet gevraagd: “moet je belasting betalen aan de keizer?”, maar: “is het geoorloofd belasting te betalen aan de keizer?”. Met andere woorden, mag je als Jood belasting betalen aan de keizer? Dit met alle implicaties die dat heeft, zoals eerder vermeld. Het is dus een religieuze, halachische, dat is leerstellige, vraag binnen een politieke context. Is er voor de zonen van het Verbond en de bewoner van Israel een religieus verbod, op grond van de Schrift en de uitleg van de geboden, om belasting te betalen aan de romeinse keizer?

Een negatief antwoord maakt Jezus strafbaar voor de keizer, een positief antwoord maakt Hem strafbaar voor het Joodse recht. In zijn antwoord erkent Jezus zowel de realiteit van de keizer als de realiteit van het Verbond. Sterker nog, naar mijn smaak: Hij erkent het in de wereld zijn van het Verbond. Het Verbond wordt niet geleefd in de hemel, niet in een ideale wereld, maar in een gebroken en bedreigd bestaan met alle uitdagingen en problemen vandien. In de wereld heb je als gelovige altijd van doen met de wereldlijke overheid en met God als ‘Bovengestelde’. Bij de belasting waarvan sprake is, gaat het niet om accijnzen en transacties die belast zijn, maar om persoonlijke belasting. Een oproep van Jezus om die belasting te boycotten zou mensen in gevaar brengen. Volgens de Joodse wet mag dit gevaar niet zonder meer gezocht worden, behalve wanneer het in tijden van verdrukking om de eer, of de ontkenning van God gaat. Het gebod om niet te doden geldt ook het in gevaar brengen van het leven van anderen en dat van jezelf. Het betalen van belasting is dat niet waard. Dat is wat Jezus zegt. Hij zegt ook met zoveel woorden dat het betalen van belasting niet inhoudt dat je God niet de eer kunt geven die Hem toekomt. Vandaar: Geef dan maar de keizer wat hem toekomt, of wat hij denkt dat hem toekomt; maar geef ook God wat Hem toekomt: namelijk eerbied voor Gods Naam, Hem dienend met alle middelen en mogelijkheden die je ten dienste staan.

Het geld is niet van God. Het is een teken van een andere wereld en van andere belangen. In de wereld van God gelden andere wetten. God heft geen belasting. Legt ook geen belastingen op. Belasting heffen is de uitdrukking van machtsuitoefening en dominantie. Zo is het niet in het rijk van God. God is wel Heer, maar geen heerser. De relatie tot God wordt gekenmerkt door vrijheid, vrijwilligheid, liefde en respect, zoals het partners in een levensverbond past.

Onder andere dingen laat Jezus zien dat wetten en geboden figureren in de wereld. Het Rijk van God als ideale werkelijkheid krijgt gestalte in de actuele omstandigheden van mensen. Het ideaal geeft richting aan het handelen en is het waarmerk voor de oprechtheid en waarachtigheid van dat

handelen. Het toepassen van wet en gebod kan nooit rigoreus zijn, maar dient altijd met rechtvaardigheid, billijkheid en barmhartigheid te geschieden. In de situatie van het moment kun je jezelf vragen 'welk gebod geldt hier?' en tegelijkertijd 'hoe moet het worden toegepast?'. Er zijn lang niet altijd pasklare antwoorden. Het vraagt een zich verantwoordend mens om antwoorden te geven op de vragen die het leven stelt.

Hetzelfde geldt voor de kerk. Kerk is zowel Lichaam van Christus als Volk onderweg. Heilig en gebroken. Juist het in de wereld zijn bepaalt de betekenis van de kerk als de gemeenschap van mensen die onderweg zijn -beperkt en gebroken, met vallen opstaan, bezielde door het ideaal van het Godsrijk- voor en ten dienste van mensen die eveneens onderweg zijn in dit bestaan, met vallen en opstaan, met falen en gebreken, met hoop en verlangen, uitziend naar perspectief. Het is niet omdat de kerk perfect is dat zij mensen van nu iets te bieden heeft. Het is omdat, en voorzover!, zij waarachtig en geloofwaardig in de omstandigheden van het leven probeert te getuigen van de hoop die haar gegeven is en van het Rijk van God waarin zij gelooft en waarvan zij het teken mag zijn. De pasmunt zijn wijzelf en de beeldenaar die we dragen is de Naam van de Eeuwige. We betalen onze plek in dat beloofde Israel met de mens die we zijn. Amen.